

**“FOLKLORDA ZONIMLARNING MIFOLOGIK VA MADANIY ILDIZLARI,
XALQ E'TIQODLARI VA URF-ODATLARIDA ZONIMLARNING O'RNI,
O'ZBEK VA INGLIZ FOLKLORIDA HAYVONLARNING RAMZIY MA'NOSI”.**

Olimova Gulasal

Farg'ona Davlat Universiteti Linvistika: ingliz tili yo'nalishi

24.02-guruh magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada folklorda zoonimlarning mifologik va madaniy ildizlari tahlil qilinadi. Zoonimlarning xalq e'tiqodlari, urf-odatlari va og'zaki ijoddagi o'rni yoritiladi. O'zbek va ingliz folklorida hayvonlar bilan bog'liq ramziy ma'nolar qiyosiy jihatdan ko'rib chiqilib, ularning milliy madaniyat va dunyoqarashni ifodalashdagi ahamiyati ochib beriladi. Tadqiqot natijasida zoonimlar folklor matnlarida qadimiy mifologik tasavvurlar, arxetipik obrazlar va madaniy qadriyatlarni saqlovchi muhim birliklar ekanligi asoslanadi.*

Kalit so'zlar: *Zoonimlar, folklor, mifologiya, ramziy ma'no, xalq e'tiqodlari, urf-odatlar, hayvon timsollari, madaniy semantika, totemizm, folklor obrazlari, mifopoetika, an'anaviy qarashlar, etno-lingvistika.*

Abstract: *This article analyzes the mythological and cultural roots of zoonyms in folklore. It explores the role of zoonyms in folk beliefs, customs, and oral traditions. Symbolic meanings of animals in Uzbek and English folklore are examined from a comparative perspective, revealing their significance in expressing national culture and worldview. The study demonstrates that zoonyms serve as important units preserving ancient mythological concepts, archetypal images, and cultural values in folkloric texts.*

Keywords: *Zoonyms, folklore, mythology, symbolic meaning, folk beliefs, traditions and customs, animal symbols, cultural semantics, totemism, folkloric images mythopoetics, traditional worldview, ethnolinguistics.*

Folklorda hayvonlar obrazi (zoonimlar) quyidagi asosiy manbalardan oziqlanadi:

- Totemik qarashlar: Urug'-qabila o'zini muayyan hayvon bilan “qarindosh” deb biladi (himoyachi, ajdod ruhi, taqiqlar). Bu izlar ertaklarda “falon hayvon yo'l ko'rsatdi”, “falon hayvonga ozor berma” kabi motivlarda ko'rinadi.
- Shamanistik va diniy-sincretik qatlam: Hayvonlar ruhlar olami bilan aloqa qiluvchi vosita sifatida talqin qilinadi: qush - “ko'k”, ilon - “yer osti / chegaraviy olam”, ot - “yo'l va safar”.
- Dehqonchilik va chorvachilik tajribasi: Hayvonning real xatti-harakati ramzga aylanadi: tulki - ayyor, bo'ri - yirtqich kuch, ot - sadoqat, qo'y - muloyimlik, it - qo'riqchi.
- Tarixiy-diniy qatlamlar: Turkiy, eroniy va islomiy qatlamlar (inglizlarda kelt, anglo-sakson va xristian talqinlari) eski miflarni yangicha ma'noda qayta talqin qiladi. Shu bois

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

bir hayvon ikkiyoqlama ma'no ham ko'tarishi mumkin (masalan, ilon: ham shifo, ham xavf).

Xalq e'tiqodlari va urf-odatlarda zoonimlarning o'rni (o'zbek an'analari)

O'zbek xalq tasavvurida hayvonlar ko'pincha himoya, baraka, "yomon ko'z"dan saqlash va ogohlantirish funksiyasini bajaradi.

- Qaldirg'och: Uyga in qurishi - xonadonga baraka va tinchlik belgisi sifatida talqin qilinadi.

- Boyqush: Ko'pincha ogohlantirish ohangida; ayrim hududlarda salbiy alomat deb ham qaraladi (hududiy farqlar mavjud).

- Ilon: Ikkiyoqlama ramz: xavf va sinov timsoli bo'lishi bilan birga, qadim tasavvurlarda "uy/yer ruhi" bilan bog'liq ehtiyotkor hurmat ham uchraydi.

O'zbek folklorida hayvonlarning ramziy ma'nolari (tanlangan misollar)

- Bo'ri: Kuch, jasorat va xavf; qadim turkiy qatlamda "yo'l boshlovchi/ajdodiy kuch" soyasi ham bor.

- Tulki: Ayyorlik va tez aql; "aldov bilan yutish" motivi ko'p uchraydi.

- Arslon (sher): Quddat, mardlik va saltanat ramzi (epik va adabiy timsol sifatida keng).

- Ot: Sadoqat va safar; qahramon qudratini "ko'paytiruvchi" obraz.

- Qushlar (Humo, Semurg', burgut): Yuksaklik, baxt va himoya; osmon bilan bog'lovchi timsol.

- Ilon va ajdaho: Sinov, xavf va yer osti kuchlari; qahramonning "yetilish" bosqichidagi to'siq sifatida keladi.

4) Ingliz folklorida hayvonlarning ramziy ma'nolari (tanlangan misollar)

Ingliz folklori (kelt va anglo-sakson qatlamlari, keyin xristian talqinlari) hayvonlarni tabiat ruhi, omad/halokat va axloqiy saboq vositasi sifatida tez-tez ishlatadi.

- Fox (tulki): Hiyla va ayyor aql ramzi.

- Raven/Crow (kuzgun/qarg'a): Sirli xabar, o'lim yoki dono kuzatuvchi timsoli; kelt qatlamida mistik tus kuchli.

- Owl (boyqush): Adabiy an'anada donishmandlik; folklorida esa ba'zan qorong'ulik va ogohlantirish ohangi ham bor.

- Black cat (qora mushuk): Sehr-jodu va omad/omadsizlik bilan bog'liq e'tiqodlar (hududiy talqinlar turlicha).

O'xshashliklar

- Tulki har ikki folklorida ham ayyorlik ramzi.

- Qushlar ko'pincha "xabar" va "osmon" bilan bog'lanadi.

- Ajdarho/ilon sinov va xavf timsoli bo'lib, qahramonlik narrativini kuchaytiradi.

Farqlar

- Bo'ri: o'zbek/turkiy qatlamda bo'rining ajdodiy yoki yo'l boshlovchi soyasi kuchliroq; inglizlarda esa ko'proq xavfli yirtqich sifatida axloqiy talqin kuchli.

- Bug'u/kiyik: ingliz-kelt motivlarida o'rmon ruhi va chegaraviy (liminal) olam belgisi sifatida markaziy; o'zbeklarda ko'proq tabiat, go'zallik va ovchilik kontekstida.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

• Mushuk: ingliz e'tiqodlarida sehr-jodu qatlamlari kuchliroq; o'zbeklarda esa asosan uy va ro'zg'or konteksti bilan keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dundes, A. (1980). *Interpreting Folklore*. Indiana University Press.
2. Propp, V. (1968). *Morphology of the Folktale*. University of Texas Press.
3. Lévi-Strauss, C. (1963). *Structural Anthropology*. Basic Books.
4. Eliade, M. (1964). *Myth and Reality*. Harper & Row.
5. Mirzayev, T. (2004). *O'zbek xalq og'zaki ijodi*. Toshkent.
6. Afzalov, M. (2007). *O'zbek xalq ertaklari*. Toshkent.
7. Bascom, W. (1965). *The Forms of Folklore: Prose Narratives*. *Journal of American Folklore*.
8. Thompson, S. (1955–1958). *Motif-Index of Folk-Literature*. Indiana University Press.

